

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Keresztes-Sipos Andrea

Budapest

2024

Magyar Agrár-, és Élettudományi Egyetem

TÁRSADALMI BEVONÁS A SZABADTÉRFEJLESZTÉSBEN

A tájépítész-tervező szerepe az önkormányzati részvételi tervezésben

Doktori (PhD) értekezés tézisei

DOI: 10.54598/005390

KERESZTES-SIPOS ANDREA

Budapest

2024

A doktori iskola

megnevezése:

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájépítészeti és Tájökológia Doktori Iskola
agrárműszaki

tudományága:

vezetője:

Dr. Bozó László
egyetemi tanár, DSc, MHAS
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kertészettudományi Intézet
Talajtan és Vízgazdálkodási Tanszék

Témavezető:

Dr. Fekete Albert
egyetemi tanár, PhD, DLA
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájépítészeti, Településtervezési és
Díszkertészeti Intézet
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

1	A MUNKA ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEK	2
2	ANYAG ÉS MÓDSZER	5
3	EREDMÉNYEK.....	6
4	KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	8
5	TÉZISEK	10
6	GYAKORLATI EREDMÉNYEK.....	25
7	AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK..	28
8	IRODALOMJEGYZÉK	30

1 A MUNKA ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEK

A társadalmi bevonás vizsgálatát a tájépítészeti tervezésre vonatkozóan 2008-ban Dömötör Tamás végezte el első ízben, táji léptékben. Az elmúlt tizenöt év gyakorlata, megvalósult példái és a dinamikusan változó társadalmi és természeti környezet folyamatosan a téma újabb és újabb kutatási irányait tárják fel. A disszertációmban feldolgozott települési szabadter léptéke más szemszögből vizsgálja a problémát, új kihívásokat körvonalaz a tervezők számára, és a társadalmi bevonásban hatékonyan alkalmazható tervezési eszközrendszer fejlesztésében nyújt segítséget. Kutatásomban az önkormányzati szabadterfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonásokat és a tájépítész-tervező ezekben betöltött szerepét vizsgálom az összegyűjtött szakirodalom, illetve a nemzetközi és hazai gyakorlat alapján.

Az a célom, hogy a társadalmi bevonás minden szereplője tisztában legyen a feladatával, és így túlterhelés nélkül, világos keretek között együttműködve egy hosszú távú, közösségformáló kommunikációs és tervezési folyamat valósulhasson meg a település fejlesztési potenciáljainak kiteljesedése érdekében. Ha a tájépítész-tervezők felvállalják a szerepüket, amely kutatási eredményeim szerint jó esetben nem sokkal több, mint egy általános tervezési feladat során, akkor a bevonási és fejlesztési folyamatok több hasznot hozhatnak, illetve nagyobb pozitív változásokat érhetünk el egy város életében.

Témaválasztásomat a munkatapasztalataim is alakították. 2014 és 2017 között a budapesti Főpolgármesteri Hivatal Városmegújító csoportjában dolgoztam, főként a közösségi célú TÉR_KÖZ pályázattal. 2017-től az Óbuda-Békásmegyer Városfejlesztő Nonprofit Kft. (továbbiakban: ÓBVF Kft.) alkalmazott, ahol a társadalmi bevonás és a közösségi tervezés napi szinten a munkámat képezi.

Kutatásomban az önkormányzatok által koordinált szabadterfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonási folyamatokat és azok sajátosságait vizsgálom a magyarországi, és azon belül főként a budapesti gyakorlat alapján, kiemelve azt, hogy milyen kihívásokkal néznek szembe a tájépítész-tervezők ebben a kérdéskörben. Röviden kitérek a megbízó önkormányzatok szerepére is, de a terjedelmi korlátok miatt a többi szereplő szempontjainak részletes bemutatására nincs lehetőség.

A kutatásnak két fő célkitűzése van:

1. Az első, hogy ismertesse az önkormányzati szabadterfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonási folyamatok sajátosságait (szabályozás, eszközök, előnyök, kihívások stb.) a szakirodalom és a gyakorlat összevetésével.
2. A második, hogy bemutassa a tájépítész-tervezők ezekben vállalt szerepét, kitérve arra, hogy jelenleg Magyarországon melyek azok a feladatok, amelyeket egy tervező minden körülmények között, kötelezően kézben kell tartson, és melyek azok, amelyeket esetenként, elhivatottságától és leterheltségétől függően saját belátása szerint végezhet. Céлом rámutatni arra, hogy milyen készségekre, attitűdre van szüksége egy tájépítész-tervezőnek, hogy a társadalmi bevonási folyamatok ne akadályozó, hanem segítő résztvevője legyen.

Ez a két komplex cél tizenkét kutatói kérdésben tárgyasul, és ezek mentén épül fel a kutatási folyamat. (1. táblázat)

1. táblázat. A kutatás céljai

Cél		Kutatói kérdés		Eredmények
I.	Az önkormányzati szabadtér-fejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonási folyamatok sajátosságainak meghatározása	1	Milyen fogalomhasználat jellemzi a társadalmi bevonást?	T1
		2	Megfelel-e az Arnstein-létra elmélete a jelenkori szemléletnek és gyakorlatnak a bevonás szükségességét, formáját tekintve?	T3, T2
		3	Kötelező (szabályozott) feladata az önkormányzatoknak a társadalmi bevonás?	GY3
		4	Az önkormányzatnak (a közösségi tervezésen túl) milyen eszközei lehetnek a lakossággal való kapcsolatfelvételtre a szabadtérfejlesztések során?	T5
		5	Melyek a társadalmi bevonás előnyei?	T4
		6	Milyen kihívásokkal, hátrányokkal jár a társadalmi bevonás?	T7
		7	Mi az önkormányzat szerepe a társadalmi bevonásban?	T6, T7
		II.	Mi a tájépítész-tervező szerepe a társadalmi bevonásban?	
II.	A társadalmi bevonásban résztvevő tájépítész-tervező személyiségének és szerepének meghatározása	8	A társadalmi bevonás mely eszközeinek alkalmazásához szükséges tájépítész bevonása?	T9, T7
		9	A társadalmi bevonásban való részvétel során a tájépítésznek milyen (többlet)feladatai vannak?	T10, T9
		10	Milyen tájépítészeti hibák akadályozhatják a társadalmi bevonási folyamatot?	GY1
		11	A társadalmi bevonásban való részvételhez a tájépítésznek milyen (többlet)kézségekre van szüksége?	T8
		12	Szükség van-e arra, hogy az oktatásba beépüljön a társadalmi bevonás gyakorlata és a kapcsolódó kompetenciák fejlesztése?	GY2

2 ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatásom során a szakirodalmi áttekintésen és szintézisen túl nemzetközi és hazai esettanulmányokat, szakértői (N=12) és egyéb kvalitatív interjúkat (N=22) és tájépítészeknek szóló kérdőívet (N=83) alkalmaztam, hogy a témát minél alaposabban körül járjam, és a jelenkori, hazai tervezési gyakorlaton alapuló következtetéseket vonhassak le.

A terepi vizsgálatok és a gyakorlatból leszűrt adatok alapján lehetőségem nyílt az elméletalkotásra a Grounded Theory (rövidítése GT, de magyarul Megalapozott elméletnek is nevezik) módszer segítségével, amellyel kutatói attitűdöm is jellemezhető. Ez a módszer alulról felfelé építkezik, és körkörös, iteratív módon, újra és újra megvizsgálva a témát, nyeri ki az adatokat és juttatja el az elméleti absztrakció szintjére. Központi eleme az állandó összehasonlítás elve, az összehasonlítások mozzanata végig kíséri a kutatást az interjúfelvételtől a végső elméletépítésig, a tudományos eredményekig.

Kutatásom során a GT-módszert alkalmaztam a hazai bevonási gyakorlat vizsgálatánál. A kutatói kérdéseimből indultam ki, amelyeket néhány kiegészítéssel a témában jártas szakértőktől kérdeztem meg. Az interjúkészítés folyamata alatt is folyamatosan fejlődött és gazdagodott a kérdéssor, de a végén összesítettem a tapasztalatokat, és az összegyűlt plusz információk alapján tovább bővítettem, finomítottam a kérdéseket, és kérdőív formájában egy szélesebb körnek, a tájépítészeknek is feltettem azokat. Az így nyert eredményeket összehasonlítottam a szakértői interjúkkal, hogy a gyakorlat szintéziseként majd a kutatói kérdések alapján összegyűjtött szakirodalommal is összevethessem. Ez egészült ki esettanulmányokkal és egyéb interjúkkal, amelyek alapján le tudtam szűrni az eredményeket, és következtetéseket tudtam levonni.

3 EREDMÉNYEK

A kutatás során a szakirodalom, a hazai szakértőkkel készített interjúk, a szakmagyakorlók által kitöltött kérdőívek, illetve a nemzetközi és budapesti esettanulmányok alapján megvizsgáltam az önkormányzati szabadterfejlesztéshez kapcsolódó társadalmi bevonás gyakorlatát, és meghatároztam annak sajátosságait. Megalkottam a társadalmi egyeztetés folyamatmodelljét, és a tájépítészeti tervezés folyamatmodelljével összevetve létrehoztam egy olyan tájépítészeti tervezési feladatlistát, amely a társadalmi egyeztetéseken való részvételben nyújt segítséget. A szakirodalomból kiemeltem, és tovább fejlesztettem a társadalmi bevonás keretében megvalósuló projektet modellező, öt projektfázison és hat eszközcsomagon alapuló mátrixot, amely segítségével előre ütemezhető a társadalmi bevonás folyamata, így mind az előkészítésben, a tervezés és megvalósítás során, mind az üzemeltetés idején hasznos eszköz lehet.

Megállapítottam, hogy egy szabadterfejlesztéshez kapcsolódó társadalmi bevonási folyamat során az önkormányzat kezdeményező, felkaroló, finanszírozó, menedzser, döntéshozó, szabályozó, megvalósító, üzemeltető és tulajdonosi szerepeket kell betöltsön úgy, hogy összefogó és irányító tevékenysége révén sikeresen és magas minőségben tudjon megvalósulni az adott projekt. Szerepe kiterjed a projekt minden fázisára, feladatait nem ruházhatja át teljes mértékben külső megbízottra. Ugyanakkor fontos, hogy az egyes projekteket összehangoltan, egy stratégia részeként valósítsa meg, figyelmet szentelve a projektzárást követő üzemeltetésnek is, így a társadalmi bevonás nem csak pontszerűen fog hatást kiváltani, hanem a teljes település területét érinti majd.

Meghatároztam a tájépítész-tervező szerepét a szabadterfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonási folyamatokban. A tájépítész-tervező a társadalmi egyeztetéseken, a közösségi tervezéseken részt kell vegyen, de nem

szükséges irányítania a folyamatokat, általános esetben azt egy facilitátor vagy egy önkormányzatot képviselő személy kell magára vállalja. Ugyanabban az időben tervezői és facilitátori feladatokat egy személyben nem láthat el, és a tervezési folyamatokat szaktudásával, szakmai anyagokkal segítenie kell.

Megállapítottam, hogy a tájépítész-tervezőnek a társadalmi bevonás során összesen hét plusz kompetenciára van szüksége a társadalmi bevonási folyamatokban való részvételhez: 1. facilitáció (szociálpszichológiai ismeret), tárgyalás, csapatmunka/ konfliktuskezelés (erre csak akkor van szüksége, ha tervezési alkalmak szervezését is vállalja); 2. vezetőképesség; 3. fontossági sorrend felállítása; 4. szakmai tekintély; 5. prezentációs technikák ismerete; 6. kitartás és a 7., amely a szakirodalomban nem szerepelt, de a vizsgálataim során felszínre került, a nyitottság.

A hazai és nemzetközi szakirodalom, illetve a gyakorló szakemberek véleménye alapján kimutattam, hogy a legfontosabb kompetencia, amely a társadalmi bevonásban, a XXI. századi természettudományok területén, valamint az élhető városok tervezésekor egyaránt szükség van, az a komplex kommunikációs képesség, és bár a kommunikációs készség a hagyományos tervezői profilra is jellemző, egy romániai kutatás arra mutatott rá, hogy a speciális kommunikációs eszközökre és technikákra is szükség van.

A kommunikáció, a párbeszédre való képesség egyaránt fontos az élhető város és egy társadalmilag elfogadott szabadtér megtervezéséhez is.

4 KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az eredmények még több kérdést szülnek: a kérdőív talaján továbblépési lehetőség nyílik a klímavédelem és a társadalmi bevonás kapcsolatának vizsgálatában; ugyanakkor szükséges az eddig összegyűjtött anyagok (interjúk, kérdőív, esettanulmányok) tanulságainak terjedelmesebb kifejtése, amelyre jelen dolgozat keretei nem adtak lehetőséget.

Egyértelmű a kutatásban résztvevők azon jelzése is, amely az Arnstein-létra kritikákkal is összefügg, hogyha folyamatos és átlátható kommunikáció van az önkormányzat részéről, akkor nem szükséges minden esetben közösségi tervezés vagy társadalmi egyeztetés. Ennek viszont előfelvétele egy alapos érintettelemzés, melynek módszertanát fel kell kutatni, és adaptálni kell a hazai gyakorlathoz.

Magyarországon a szabadterfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonás ugyan lassan szivárgott be a köztudatba, de a 2010-es évek környékén tapasztalható volt egy hirtelen népszerűsügnövekedés. Ennek okán jelenleg is hiány van a bevonásra képzett szakemberekből, és olyan oktatási anyagból és képzésből is, amely az eszközöket, módszertanokat és a társadalmi bevonás lényegét adja át. Ahhoz, hogy a szabadterekhez adaptálható szakmai tudás alakuljon ki az oktatást is fejleszteni szükséges, a bevonáshoz kapcsolódó készségek tanítását, fejlesztését előtérbe helyezve. Ennek módját megtalálni komplex feladat, de európai szintű összehangolása már folyik.

Arra is szükség lenne, hogy Magyarországon gyökeret verjenek a jó gyakorlatok. Az önkormányzatokat először is szemléletformálással, anyagi ösztönzőkkel és csak ezeket követő szabályozással lehet segíteni, hogy fejlődjenek a bevonás terén, és inkluzív intézményekké váljanak. Ez a célt országos vagy fővárosi szintű programok segíthetik, melyek előzetes kutatásokat igényelnek.

A kutatás során felmerült néhány konkrét kérdés is, amelyek vizsgálatát fontosnak tartom:

a. Hogyan valósítható meg társadalmi egyeztetés, hogy az tényleg reprezentatív legyen? Kisebb léptékű szabadtérfejlesztések esetében is alkalmazható-e az a mesterséges csoportalakítás, mint amilyen nagygyűléseket a Fővárosi Önkormányzat szervez bizonyos tematikák köré?

b. A szabadtérfejlesztések sikerének egyik gátló tényezője a fejlesztők és üzemeltetők elégtelen együttműködése. Vizsgálni kellene annak lehetőségeit, hogy külföldön erre milyen megoldások születtek, illetve ezek hogyan adaptálhatók Magyarországon.

c. Zelenák Fruzsina doktori kutatásában kimutatta, hogy a komplex szabadtérfejlesztések elősegítik a helykötődést. Vizsgálataim azt mutatták, hogy a társadalmi bevonás is fontos szerepet játszhat a helykötődés kialakulásában. Javasolt lenne vizsgálni azt, hogy a pontszerű (nem komplex), de társadalmi bevonással előkészített beruházások esetében milyen helykötődés mutatható ki.

d. A társadalmi bevonási folyamatok visszaellenőrzése ritkán történik meg. A XIII. kerület úttörő ebben a kérdésben, ezért az ő gyakorlatukat kiterjesztve, érdemes lenne megvizsgálni, hogy a társadalmi egyeztetések mennyire érik el céljukat, a helyiek szeretik-e a megvalósult fejlesztést, illetve azt látják-e viszont, amit terveztek. A monitoring eszközeinek bővítése a későbbi egyeztetési folyamatokat is segítheti.

5 TÉZISEK

1. Tézis. Szakmai fogalmak használata

Összegyűjtöttem és pontosítottam a társadalmi bevonáshoz kapcsolódó szakmai fogalmakat és definíciókat, és megállapítottam, hogy a szakirodalomban és a magyarországi gyakorlatban használt fogalmak alkalmazása eltér; míg a szakirodalomban a bevonás három szintjét különböztetjük meg, addig a szakmagyakorlók nem differenciálják tevékenységüket a bevonás mértékétől függően, és általánosan a legmagasabb minőséget képviselő „közösségi tervezés” kifejezést használják, ami félrevezető lehet.

Az értekezésben a bevonás fogalmait egy három szintes hierarchiába rendezve használok: társadalmi bevonás, részvételi tervezés és közösségi tervezés. (1. ábra) A három szintet saját értelmezésem szerint az különbözteti meg egymástól, hogy az érintettek és az önkormányzat között milyen típusú kapcsolat jön létre: bevonás esetén egyirányú, részvételnél kölcsönös és közösségi tervezés esetén együttműködő viszonyról beszélünk.

1. ábra. A társadalmi bevonás fogalmainak hierarchiája (Horváth et al., 2018)

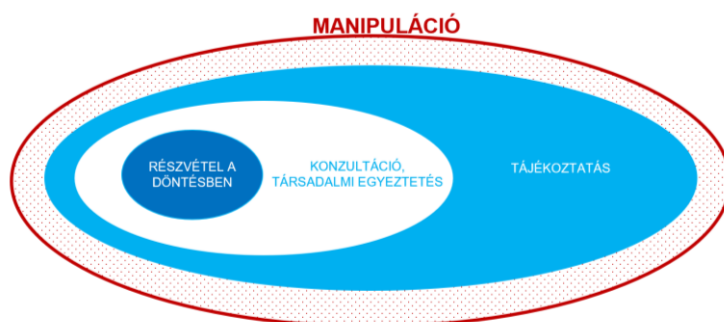
A szakértői interjúk és a tájépitészek által kitöltött kérdőívek statisztikai elemzése alapján a magyarországi szakmagyakorlók csak az alsó (közösségi tervezés) és a felső (társadalmi bevonás) szintjét ismerik a bevonásnak, használatban viszont már nem tesznek különbséget kifejezések terén, és csak a „közösségi tervezés” alkalmazzák. Mivel ez a legismertebb és leghasználtabb, így félrevezető lehet, és a minőség rovására is mehet a

szóhasználat, hiszen olyan tevékenységekre is alkalmazzák a kifejezést, amelyek valójában nem jelentenek magas részvételi szintet. Fontos lenne a gyakorló szakemberek körében is egy köztes szintet jelölő fogalom használata, pl. a részvételi tervezés vagy a társadalmi egyeztetés is.

2. Tézis. Arnstein-létrához kapcsolódó osztályozó rendszer

Az Arnstein-létra és a hozzá kapcsolódó elméletek segítségével megalkottam egy olyan objektív vizsgálati rendszert, amely a társadalmi bevonás folyamatait és azok eszközeit három csoportba rendezi a bevonás formája szerint: tájékoztatás, konzultáció (társadalmi egyeztetés) és részvétel a döntésben. A manipulációt minőségi jelzőként határoztam meg, amely az összes megjelenési formát jellemezheti.

Minden elméletnek azt a célt kell szolgálnia, hogy a valóságot lemodellezze. Arnstein részvételi létrája egy minőségi sorrendet állít fel a különböző lépcsőfokok között (Arnstein, 1969), azonban nekem a vizsgálataim során (pl. TÉR_KÖZ projektek bevonásának rendszerezése) egy olyan megközelítésre volt szükségem, amely minőségtől függetlenül tudja kategorizálni a társadalmi bevonás megjelenési formáit, eszközeit. A fogalmak meghatározásakor a társadalmi bevonás három szintjét különítettem el, a megjelenési formák a szakirodalomból kiemelt, 1. tézisben szereplő 1. ábrához igazodnak.

2. ábra. A társadalmi bevonás megvalósulási formáinak kapcsolati rendszere

Arnstein nyolc lépcsőfokát, és köztük az egyik legfontosabbat, a manipulációt nem a bevonás formájának, hanem a minőségének tekintem. A manipuláció jelenlétét és az általam megalkotott osztályozó rendszert a 2. ábrán mutatom be, miszerint a manipuláció áthatja az összes megjelenési formát: a szereplők attitűdjében, a folyamatban, az eszközökben, a helyzetekben is jelen lehet. Mivel a társadalmi bevonást emberek irányítják, ezért az emberi hibát, ami könnyen manipulációvá alakít egy folyamatot, teljesen kiküszöbölni nem lehet, de figyelmen kívül sem szabad hagyni.

3. Tézis. Közösségi tervezés igénye a szabadtérfejlesztések során

A hazai és nemzetközi szakirodalom, valamint a gyakorlatban tapasztaltak alapján megállapítottam, hogy a szabadtérfejlesztésekhez kapcsolódóan mindig szükség van a folyamatos, nyílt kommunikációra, viszont a bevonás nem kell minden projekt esetében elérje az Arnstein-létra legfelső szintjét, a közösségi irányítást.

Az állítást három féle módon is alátámasztottam:

a. Többek között Desmond M. Connor, David Wilcox és John May az Arnstein-létra kritikusai is kijelentik azt, hogy a részvétel során nincs különbség a szintek között: mindegyik érvényes lehet egy adott helyzetben. (Connor, 1988; May, 2006; Wilcox, 1994)

b. A megállapítást megerősítették a nemzetközi esettanulmányokat szolgáltató interjúalanyok is: Lisbeth Iversen az önkormányzati tisztességes, őszinte és szünet nélküli kommunikáció szükségességére hívta fel a figyelmet (Iversen, 2023), illetve publikációjában az együtt-alkotás háromszögének bázisát a tájékoztatás adja, amely a leggyakrabban használt eszköz. Andrea Bazler pedig azzal indokolta meglátását, hogy a konfliktusmentes projektek esetében általában alacsony a részvétel a közösségi tervezésen. (Bazler, 2023)

c. A hazai szakértői interjúk (83%) és a kérdőíves eredmények (58%), között konszenzus volt azt tekintve, hogy *„általában szükséges, de a kisebb és a lakosság számára nem ellentmondásos projektek kapcsán csak egy egyszerűbb folyamat vagy nyílt kommunikáció is elég lehet”*.

4. Tézis. Társadalmi bevonás előnyei

Megállapítottam, hogy a magyarországi szakmagyakorlók és a nemzetközi szakirodalom szerint a társadalmi bevonás számos társadalmi előnnyel jár. Rangsoroltam ezeket, és kiderült, hogy a két legfontosabb előny az, hogy a tájépítész-tervező tanul a folyamat során, és a tervezési folyamatba bevont szereplők jobban magukénak érzik a megvalósult fejlesztést.

A hazai és nemzetközi szakirodalomban talált előnyöket előfordulási gyakoriságuk alapján rangsoroltam. A szakértői interjúk és a tájépítészek által kitöltött kérdőívek statisztikai elemzésével és összehasonlításával kialakítottam a szakmagyakorlók véleménye szerinti rangsorokat is. A szakirodalom és a gyakorlat szerinti rangsorok egymásra vetítése révén (2. táblázat), ahol a szakirodalomban való előfordulást jelzik a fekete négyzetek) tettem megállapításomat, hogy a két legfontosabb előnynek tekinthetők azok, hogy:

a. „V98. A helyiek jobban magukénak érzik majd a megvalósult fejlesztést”, ha bevonták az ott lakókat, hiszen a szakértők és a kérdőívet kitöltők listáján első, továbbá a szakirodalmak esetében a lista második helyén szerepelt ez. Ez összefüggést mutat Zelenák Fruzsina helykötődést vizsgáló disszertációjának 5. tézisével, miszerint *„a komplex lakótelepi nyilvános szabadteréptészeti megújítás esetében”* (az Országbíró sétányt vizsgálta, amely jól szervezett társadalmi bevonási folyamat keretében valósult meg) *„a kedvenc helyek jelentősen nagyobb százalékban jelennek meg a megújított szabadtereken”*. (Zelenák, 2018) Mivel a megújult közterülethez való

kötődést vélhetően még jobban erősítheti a társadalmi bevonás, ezért a fejlesztést megelőzően, érdemes ezt a szempontot is mérlegelni, és olyan esetben, helyen alkalmazni, ahol szükség van a kötődés kiépítésére (pl. szegregátumban vagy új építési területen).

b. „V94. A tájépítész-tervező tanul belőle” kijelentés a szakirodalmi gyűjtés alapján első helyen van, a kérdőívkitöltőknél a harmadik helyre került. A szakértők esetében csak a hatodik helyen végzett ez a mondat, de mivel ők szabad válaszokat is megadhattak, ezért a tájépítész végzettségű szakértők között 9-ből 8-an tesznek erre utal megjegyzéseket: sok hasznos tervezői információhoz jut a tervező, minden résztvevő tanul belőle, jobban megalapozott terv születik stb.

2. táblázat. A társadalmi bevonás előnyei a szakirodalom és a gyakorlat tükrében

Előnyök a gyakorló szakemberek véleménye szerinti sorrendben	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
V98 A helyiek jobban magukénak érzik majd a megvalósult fejlesztést											
V93 Szemléletformálás: a résztvevő helyiek tanulnak belőle											
V94 A tájépítész tervező tanul belőle											
V100 Közösségfejlesztő hatása van											
V96 Ha jól működik a közösségi bevonási folyamat, akkor jobb terv születik											
V97 Kevesebb lakossági panasz érkezik a tervezést követően											
V101 Erősíti a helyiek bizalmát az önkormányzatban											
V95 Sok ellentétes szempont találkozása és érvényesülése a tervben (empátianövelés)											
V99 Fenntartás könnyebb lesz (pl. kevesebb vandalizmus, szemét)											
U1 Információáramlás											
U2 Önkormányzati szervezet részéről nagyobb elköteleződés											
U3 Helyi érdekű szervezetek megismertethetik a szervezetet és szélesíthetik a társadalmi bázisukat											
U4 A szervezetek belső fejlődéséhez és a komplex problémák integrált kezeléséhez hozzájárul											
U5 Civil aktivitás, önkéntesség növekszik; demokráciához való hozzájárulás											
U6 Önkormányzat szövetségeket alakíthat ki a közösségi vezetőkkel											
U7 Helyi közösségek konkrét lépéseket tehetnek a fenntartható fejlődés irányába											
U8 A résztvevő hasznosnak érzi magát											

5. Tézis. Egy projekt társadalmi bevonását modellező mátrix

A szakirodalomból kiemeltem és továbbfejlesztettem egy olyan mátrixot, amely segítségével leírható, tervezhető és ellenőrizhető egy projekt társadalmi bevonási folyamata az egyes projektfázisokban használt eszközök által.

Egy korábbi kutatásban több kollégámmal együtt megalkottuk a társadalmi bevonásnak a hat eszközcsoportját (nyilvánosság, szervezés, tervalkotás, közösségi akciók, társadalmi programok, egyéb bevonást segítő eszközök), és a projektmenedzsmentből kölcsönzött négy projektfázissal (keletkezés, tervezés, kivitelezés, utóélet) összevetve egy olyan komplex mátrixot alkottunk meg, amely egy fejlesztési projekt társadalmi bevonási folyamatát modellezi: a projektötlettől a garanciális időszak végéig, a projektzárásig. (Horváth et al., 2018) A mátrix kétféle továbbfejlesztését valósítottam meg:

a. A kutatás során hiányként jelentkezett az üzemeltetési időszak, a projekt valódi „életének” a modellezési lehetősége, ami még inkább alá húzta azt a szabadtérfejlesztési hiányt, hogy általánosságban nincs együttműködés a fejlesztésért és a fenntartásért felelős szakemberek között. Az üzemeltetés projektfázist és a monitoring eszközcsoportot is tartalmazó mátrix ezt a hiányt kívánja ellensúlyozni. (3. táblázat) Ettől a két kiegészítéstől eltekintve a mátrixot nem módosítottam, mert az üzemeltetés idején használt bevonási eszközök a meglévő gyűjtőcsoportokba jól illeszkednek: pl. egy zöldfelület-örökbefogadási pályázat besorolható a városszépítő programok közé.

b. A mátrix kiegészítve a szükséges szempontokkal jól használható több projekt folyamatának összehasonlítására (pl. a tájépítész és az önkormányzat közötti munkamegosztás szemléltetésére a két esettanulmányban).

3. táblázat. A társadalmi bevonás eszközeinek és projektfázisainak mátrixa (saját szerkesztés) (Horváth et al., 2018)

		Keletkezés	Tervezés	Megvalósítás	Utóélet	Üzemeltetés
A társadalmi bevonás eszközei	Nyilvánosság					
	<i>Szórólap, hírlevél</i>					
	<i>Plakát, tábla</i>					
	<i>Kiadvány</i>					
	<i>Honlap, Applikáció</i>					
	<i>Közösségi média</i>					
	<i>Film</i>					
	<i>Imázsépítés (pl. installáció)</i>					
	<i>Fórum, workshop</i>					
	Szervezés					
	<i>Helyi erők összefogása</i>					
	<i>Helyszíni projektiroda</i>					
	<i>Helyszíni együttműködés</i>					
	<i>Egyesület létrehozása</i>					
	<i>Közösségi szabályzatok (pl. házirend)</i>					
	<i>Külső szakértők bevonása</i>					
	Tervalkotás					
	<i>Meglévő tudás felhasználása (pl. koncepció, stratégia)</i>					
	<i>Igényfelmérés</i>					
	<i>Lakossági ötletpályázat</i>					
	<i>Tervpályázat</i>					
	<i>Helyszíni tervezési alkalom</i>					
	<i>Szavazás</i>					
	<i>Közösségi bevonás</i>					
	Monitoring					
	Akcio					
	<i>Tesztelés, modellezés</i>					
	<i>Közösségi megvalósítás</i>					
	<i>Sportrendezvény</i>					
	<i>Művészeti események</i>					
	<i>Közösségi események</i>					
	<i>Mobil berendezések</i>					
	<i>Üzenőfelületek</i>					
	Program					
	<i>Városhasználati oktatások</i>					

	<i>Közösségi - szociális programok</i>					
	<i>Kulturális programok</i>					
	<i>Környezetvédelmi programok</i>					
	<i>Helytörténeti programok</i>					
	<i>Városszépítő programok</i>					

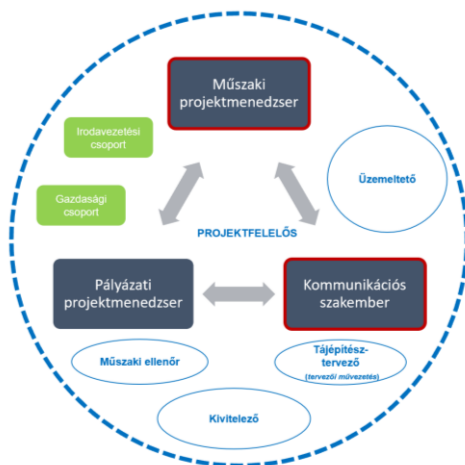
6. Tézis. Az önkormányzat szerepei

Egy szabadterfejllesztéshez kapcsolódó társadalmi bevonási folyamat során az önkormányzat kezdeményező és/vagy felkaroló, finanszírozó, menedzser, döntéshozó, szabályozó, megvalósító, üzemeltető, tulajdonosi szerepeket kell betöltsön úgy, hogy folyamatos jelenléte, előkészítő és irányító tevékenysége révén sikeresen és magas minőségben tudjon megvalósulni az adott projekt.

A szakirodalomból kiemeltem, hogy a társadalmi bevonás során az önkormányzat hat különböző szerepet kell betöltsön: kezdeményező, felkarolóként segítenie kell az alulról jövő kezdeményezéseket, finanszírozóként a forráskeresés is feladata, menedzserként irányítania kell a projektmegvalósítást, döntéshozóként rendelkezik a tervek elfogadásáról, szabályozóként jogi eszközökkel segíti vagy szükség esetén gátolja a folyamatokat, megvalósítóként, üzemeltetőként a kivitelezésért és a hosszú távú működését felel. (Horváth et al., 2018) Ezt egészítettem ki a tulajdonosi szereppel, az önkormányzat a közterületek tulajdonosaként a köz javának szolgálatáért vállal felelősséget.

Ahhoz, hogy egy bevonás sikeres legyen, és a társadalmi egyeztetés eredményei meg is valósuljanak, különös jelentőséggel bírnak az utómunkák és a kivitelezés időszakai is, amelyek során mind az önkormányzatnak, mind a tájépítész-tervezőnek kiemelt szerepe és felelőssége van. A bemutatott esettanulmányok és a szakirodalom egyértelműen felszínre hozták, hogy bár az önkormányzatot a társadalmi egyeztetés során képviselheti a megbízott facilitátor vagy tájépítész-tervező, de nem helyettesítheti egy olyan

önkormányzati szervezeti egység (pl. delegált projektfelelős műszaki projektmenedzser, kommunikációs szakember stb. személy (3. ábra)) jelenlétét, aki **a projekt minden fázisában jelen van, és folyamatosan képviseli a társadalmi egyeztetéseken elhangzottakat** (pl. a kivitelezési kooperációkon és egyéb egyeztetéseken).

3. ábra. Egy szabadtérfejlesztési projekt megvalósítása esetén kialakuló szervezeti háttér

7. Tézis. A facilitátor személye

Megállapítottam, hogy a magyarországi önkormányzati szabadtérfejlesztési gyakorlatban az a tendencia, hogy a közösségi tervezéseket nagyrészt olyan facilitátorok segítik, akik nem rendelkeznek tájépítész végzettséggel, illetve fontos szemponttá kezd válni, hogy a facilitátor olyan független szereplő legyen, akinek a személye nem azonos a tervezőével.

Az a tendencia, hogy a Magyarországi gyakorlatban megjelentek, és fontos szerepet töltenek be a szakmafüggetlen facilitátorok, magyarázható a feltárt előzményekkel, illetve a szakértői interjúk és tájépítészeti kérdőívek eredményeivel:

a. Magyarországon az első ismertebb, szabadterfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonásokat a tervezők irányították, pl. a XIII. kerületi Országbíró sétány 2011-ben elindított komoly bevonási folyamata (Gábor Péter, Bardóczi Sándor) vagy a VIII. kerületben az Újirány Tájépítész Kft. nevéhez kapcsolódó 2013-as Teleki téri közösségi tervezés. Általában külföldi gyakorlatok alapján, önfejlesztés útján, főként hivatástudatból és lelkesedésből vállalták magukra, és irányították ezeket a folyamatokat a tervezők. A 2010-es évek témába vágó jó gyakorlatai felkeltették az önkormányzati vezetők figyelmét is, és többen előtérbe helyezték a szabadterfejlesztések során az érintettek bevonását. A más szakterületekről érkező facilitátorok megjelenése a társadalmi bevonásnak ehhez a felívelő időszakához köthető, amikor a bevonási gyakorlatban jártasabb irodák túlterheltté váltak (pl. Újirány Tájépítész Kft.), és nem volt elegendő tervező a feladatra, továbbá lehetőség sem volt újabb szakemberek képzésére.

b. A szakértői interjúk és a tájépítészek által kitöltött kérdőív alapján a társadalmi bevonás nehézségeinek, kihívásainak listáján második helyen szerepelt, hogy „Egy jó moderátor/ facilitátor nélkül könnyen félresiklik, és sikertelen lesz (könnyen be lehet szorulni rossz vitahelyzetekbe)” a társadalmi bevonás. Ez ez megerősíti azt a feltételezést, hogy a Magyarországi gyakorlatban megjelentek, és fontos szerepet töltenek be a szakmafüggetlen facilitátorok.

c. A szakértők és a kérdőívet kitöltők azt a kérdést kapták, hogy a közösségi tervezés milyen szervezeti struktúrákkal működik jól, és több választ is megjelölhettek. A szakértők és a kérdőívkitöltők abban teljesen egyet értettek, hogy a facilitátor személye végeredményben lehet „bárki”, önkormányzati dolgozó, külön cég alkalmazottja vagy tájépítész, de annak a feltételnek mindenképpen teljesülnie kell, hogy ez a személy független szereplő, és nem egyezhet meg a tervező személyével (pl. egy irodán belül különböző személyek kell vállalják az egyes részfeladatokat). Abban nem volt

konszenzus, hogy a fenti megoldások közül melyik a legjobb: a szakértők 92%-kal az önkormányzatra bíznák a facilitálást, a kérdőívkitöltők legtöbben, 40%-kal arra döntöttek, hogy egy tervezőirodán belül egy másik személy legyen.

8. Tézis. A tájépítész-tervező társadalmi bevonáshoz szükséges kompetenciái

a. A szakirodalom és a gyakorlat alapján megállapítottam, hogy a tájépítész-tervezőnek a társadalmi bevonás során összesen hét plusz kompetenciára van szüksége a társadalmi bevonási folyamatokban való részvételhez: 1. facilitáció (erre csak akkor van szüksége, ha a tervezési alkalmak szervezését is vállalja a jelenleg kialakuló gyakorlat ellenére); 2. vezetőképeség; 3. fontossági sorrend felállítása; 4. szakmai tekintély; 5. prezentációs technikák ismerete; 6. kitartás és a 7., amely a szakirodalomban nem szerepelt, de a vizsgálataim során felszínre került, a nyitottság.

b. Megállapítottam, hogy a hazai és nemzetközi szakirodalom, illetve a gyakorló szakemberek véleménye alapján a legfontosabb tájépítészeti kompetencia a komplex kommunikációs képesség, amely ugyanúgy nélkülözhetetlen a társadalmi bevonásban (Dömötör, 2008), a XXI. századi természettudományos oktatás területén (Hilton, National Research Council, 2010), mint az élhető városok tervezésekor (Yang et al., 2020).

A szakirodalomból összegyűjtöttem a 30 tájépítész készséget, képességet, és megállapítottam, hogy ebből 13 kompetencia kötődik a közösségi részvételen alapuló tervezéshez, de ezekből csak 6 olyan van, amely nem tartozik hozzá a tájépítészek alapkészségeihez. A Grounded Theory módszerrel a gyakorló szakemberek véleményét is megvizsgáltam, és egy új, a társadalmi

bevonásban résztvevő tájépítész-tervező számára szükséges készségre, a nyitottságra derült fény. A 7 plusz kompetencia közül az egyik a facilitálás készsége, amellyel természetesen csak akkor kell rendelkezzen a tervező, ha vállal is ilyen feladatot.

A hazai és nemzetközi szakirodalom szintézise során csak a komplex kommunikációs képesség volt az, amely minden vizsgált forrásban szerepelt, és a társadalmi bevonásban való részvételhez is szükséges.

9. Tézis. A tájépítész-tervező feladata a társadalmi bevonásban
Megállapítottam, hogy a magyarországi gyakorlatban a szabadtérfejlesztések társadalmi bevonása során a tájépítész-tervezőnek a tájépítészeti tervezés az elsőrendű feladata, de:

a. szükség esetén anyagot (pl. szöveg és kép) kell szolgáltatnia résztvevő szakembernek (pl. grafikus, kommunikációs, projektmenedzser, marketinges);

b. a közösségi tervezési alkalmakon részt kell vennie, és szükség esetén felszólalnia;

c. facilitátori szerepet is vállalhat, ha a személye különbözik a tervezőtől (ld. 7.c. tézis);

d. jelentkezhetnek többletfeladatai (pl. az érintettekkel való közös tervezést segítő eszközökkel kell készülnie).

Az esettanulmányok, valamint a szakértői interjúk és a tájépítészek által kitöltött kérdőívek a következő eredményeket hozták:

a. szakértői interjúk (8%) és kérdőíves eredmények (8%) alapján konszenzus volt abban, hogy az nem működő megoldás, hogy a tájépítész-tervező minden munkafolyamatban vegyen részt (tervezzen, moderáljon, projektet vezessen, kommunikációs és egyéb feladatokat is lásson el). A szakértők (67%) és a kérdőívkitöltők (37%) is első helyre tették azt a jó

hozzáállást, hogy a tájépítész „Csak a tervezést érintő feladatokban vállaljon részt, a többihez szükség esetén csak anyagot (pl. szöveg és kép) szolgáltatson a többi résztvevő szakembernek (pl. grafikus, kommunikációs, projektmenedzser, marketinges)”.

b. a szakértői interjúk (75%) és a kérdőíves eredmények (67%) alapján konszenzus volt abban, hogy „Az önkormányzat és/vagy egy facilitátor (pl. mediátor, közösségfejlesztő) szervezze és irányítsa a közösségi tervezést, de a tervező mindig vegyen részt, és amikor szükséges, szólaljon fel”.

c. a szakértői interjúk és kérdőíves eredmények alapján konszenzus volt abban (mindenki első helyre tette a listájában) is, hogy a társadalmi bevonás során a legfontosabb többletfeladatot a tájépítész számára a „Több alkalmas helyszíni, lakossági egyeztetések” jelentik, és ezt a szakirodalom is megerősítette.

10. Társadalmi egyeztetés folyamatleírása és a kapcsolódó tájépítészeti feladatok

A szakirodalom és a gyakorlat segítségével meghatároztam a társadalmi egyeztetés folyamatát, és azt, hogy a tájépítész-tervezőnek milyen (többlet)feladatai adódnak a tervezés során. Megállapítottam, hogy a szabadterfejlesztések során a tájépítész-tervezőnek a tájépítészeti tervezés az elsőrendű feladata, de a társadalmi bevonási folyamat során jelentkeznek számára is többletfeladatok, amely főként a tervezési alkalmak szakmai anyagainak előkészítését és az alkalmakon való részvételt jelenti.

A szakirodalmi áttekintés szerint összeírtam a tájépítész-tervező feladatait a társadalmi egyeztetéshez kapcsolódó tájépítészeti tervezés során. A gyakorlatban tapasztaltak alapján (esettanulmányok, interjúk) összeállítottam ennek a táblázatnak a korrigált változatát, amely a szabadterfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonási folyamat tájépítészeti tervezése során

jelentkező tájépítész-tervezői feladatokat listázza, kiemelve a többletfeladatként jelentkezőket, figyelembe véve a 7.c. tézist, miszerint a tervező döntése, hogy vállal-e facilitátori feladatokat, mert alapvetően csak részt kell vennie a folyamatban. (4. táblázat)

4. táblázat. A társadalmi egyeztetés folyamatleírása és a kapcsolódó tájépítész-tervezői feladatok

Társadalmi egyeztetés		Tájépítész-tervezői feladatok, tervek, dokumentumok a társadalmi egyeztetés során (félkövéren szedve az új feladatok)
(BFVT Kft. et al., 2021, p. 44; Dalányi, 1998, pp. 10–17; Ditzendy, 2016, p. 33; Jain, Polman, 2003, pp. 33–35; Magyar Építész Kamara, 2003, pp. 6–17; Montréal Urban Ecology Centre et al., 2015, pp. 16–44)		
Rendszeres tájékoztatás (online és nyomtatott formában) - önkormányzat	1. Meghatalmazás (Vezetői interjú, szerződéskötés)	Megbízó szándékának megismerése; Tervezői szerződés megkötése kirészletezve a társadalmi bevonásban elvárt szerepvállalás - megbízási szerződés vagy keretszerződés
	2. Felkészülés, előzetes elemzés (Az igényfelmérés és érintettelemzés előkészítése)	A helyszín adottságainak és korlátainak feltárása, hatósági, önkormányzati rendelkezések megismerése, szakirodalmi tájékozódás
	3. Irányító csoport megalakítása (Önkormányzati szereplők, tervezők és egyéb szakértők kiválasztása, első találkozása)	Társadalmi bevonást menedzselő csoport összeállításához szakértők delegálása, részvétel az egyeztetésen
	4. Érintettek elemzése (stakeholder analysis - helyismeret miatt javasolt az önkormányzatnak elvégezni)	Érintettek elemzése, egyeztetések az érdekeltségi csoportokkal - önkormányzat irányításával részt vehet benne
	5. A beruházással kapcsolatos tájékoztatás (online és nyomtatott formában vagy kitelepülés által a projektindulásról)	
	6. Közvéleménykutatás a fejlesztéssel kapcsolatos előzetes vélemények, lakossági igények felmérésére (online (PPGIS vagy szöveg alapú) és/vagy személyesen)	Anyagok a közvéleménykutatáshoz
	7. Alapadatok gyűjtése (a tervezési alkalmak előkészítése: előképek, közműadatok stb.)	Helyszíni vizsgálatok elkészítése, problémák feltárása; Előképek, tervezést segítő eszközök az egyeztetési alkalmakra
	8. Munkacsoportok megalakítása (opcionális - abban az esetben lehet szükséges, ha közösségi tervezés keretében valósul meg)	Közösségi tervezés keretében munkacsoportok megalakítása - önkormányzat irányításával részt vehet benne
	9. A fejlesztési igények prioritizálása a közvélemény-kutatás eredményei, illetve workshopok és online egyeztetési platformok segítségével (1. körös véleményezés - ha érintettelemzésen sem merült fel komolyabb konfliktus, és kevés a résztvevő, akkor a folyamat lezárható, egyébként legalább 3 körös egyeztetés javasolt)	Részvétel az egyeztetésen és szakmai kérdésekben felszólalás, támogatás; Tervezési program megalkotása az önkormányzattal és a résztvevőkkel
	10. A részvételi tevékenységek eredményei alapján a tervezési program meghatározása, a terület fejlesztési stratégiai/koncepciótervnek elkészítése	Tervezési program véglegesítése - önkormányzattal együttműködve; Tervváltozatok készítése
	11. A fejlesztéssel kapcsolatos döntési alternatívák bemutatása az érintettek részére (2. körös egyeztetés, tervváltozatok)	Koncepcióterv-javaslat, Előzetes költségbeclés; Részvétel az egyeztetésen és a szakmai kérdésekben felszólalás, támogatás
	12. A részvételi tevékenységek eredményei alapján a terület fejlesztési stratégiai/koncepciótervnek véglegesítése	Koncepcióterv elkészítése

13. A végleges koncepcióterv bemutatása az érintettek részére (3. körös egyeztetés)	Koncepcióterv, Frissített előzetes költségbecslés; Részvétel az egyeztetésen és a szakmai kérdésekben felszólalás, támogatás
14. Kivitelezési tervek tervezési programjának véglegesítése a lakossági visszajelzések, tulajdonosi (önkormányzati), kezelői, illetve kapcsolódó ágazati visszajelzések alapján	Az engedélyezési eljárások; Az engedélyezési terv - Megrendelési terv; Tervezői költségbecslés; Frissített látványtervek; Színes áttekintő tervrajz; Bemutatásuk az önkormányzat részére
15. Szabadtérépítészeti és szakági kiviteli tervek készítése, A költségvetés elkészítése	Teljes körű kivitelezési terv; Építési mennyiségek; Költségbecslés; Bemutatásuk az önkormányzat részére
16. A végleges kiviteli tervek bemutatása az érintettek részére (4. körös egyeztetés - ha nagyobb módosításra volt szükség, akkor ezeket egyeztetni is kell (akár több alkalommal is), nem csak bemutatni	Kiviteli terv, Költségbecslés; Részvétel az egyeztetésen és a szakmai kérdésekben felszólalás, támogatás
17. Kivitelezéssel kapcsolatos lakossági tájékoztatás online, tájékoztató táblákon, illetve organizációs egyeztetés keretében a helyszínen (tervezett ütemezés, tartalom, költség - 5. körös opcionális egyeztetés)	A kivitelezési munkák előkészítési szakaszában közreműködés (pl. ajánlattevők kérdéseinek megválaszolása), Részvétel az egyeztetésen és a szakmai kérdésekben felszólalás, támogatás (nem kötelező, az önkormányzat önállóan is el tudja végezni, nem érint tervezési kérdést)
18. Kivitelezési munkák elvégzése (folyamatos kapcsolattartás a tervezésben résztvevőkkel online)	Művezetés - Műszaki felügyelet; Pénzügyi felügyelet; Kiviteli-megvalósítási tervek; Műszaki átadás - Átadás-átvétel felügyelet; Hibajegyzék (önkormányzattal együttműködve)
19. Házirendkészítés (6. körös opcionális egyeztetés)	Részvétel a társadalmi egyeztetésen és a szakmai kérdésekben felszólalás, támogatás (nem kötelező, az önkormányzat önállóan is el tudja végezni, nem érint tervezési kérdést)
20. Felavatás. A projekt eredményeinek megünneplése	Megújult szabadtér átadása - részt vehet rajta a tájépítész-tervező
21. Kivitelezést követő lakossági véleménykutatás a kivitelezés időtartamáról, minőségéről és a közterület alakítás eredményéről.	Lakossági, üzemeltetői vélemények összegyűjtése; Tervezői hibák feltárása

A szakirodalom mellett a szakértők és az esettanulmányok segítették a táblázat összeállítását. A tájépítészeti kérdőívben is szerepelt az a kérdés, hogy milyen többletfeladatokra számíthat a tervező, ezért annak eredményeit összevetve a kialakult feladatlistával, látható, hogy a gyakorló tájépítészek azt gondolják, hogy a társadalmi bevonásban való részvétel jóval több plusz feladattal jár, mint ahogy a valóságban van.

6 GYAKORLATI EREDMÉNYEK

1. Gyakorlati eredmény. Társadalmi bevonáshoz kapcsolódó tájépítészeti hibák listája

A szakirodalom és a gyakorlat alapján összegyűjtöttem a tizenegy legfontosabb hibalehetőséget, amelyekkel a tájépítész-tervező akadályozhatja a társadalmi bevonási folyamatot. Ez a lista a tervezés során nyújthat segítséget: Nyitottság hiánya; Túlságosan szakmai nyelv alkalmazása (szakzsargon); A tervező nem megfelelő viszonyulása a résztvevőkhöz, pl. lekezelet, nem veszi figyelembe, hogy néhányan lassabban értik meg a folyamatot; Félreérthető, magyarázatok nélküli látványterv, előkép (pl. laikus számára nehezen értelmezhető); Megbízhatatlanság: olyat ígér a tervező, amit nem lehet megvalósítani; A tervező ragaszkodása a saját koncepciójához, elképzeléséhez; Lojalitás hiánya a folyamathoz és a megbeszéltekhez, pl. folyamatában nem ellenőrzi szakmailag a bejövő véleményeket, javaslatokat, hanem utólag felülbírálja a közösen meghozott döntéseket; Nagyon direkt előképek alkalmazása, amely túlságosan irányított folyamatot eredményezhet (manipuláció); A tervező rosszul időzített és nem megfelelő kérdései a résztvevők felé; A tervező nem marad csendben, amikor kellene; Pontatlanság: projektfolyamat során kitűzött határidőktől való eltérés.

2. Gyakorlati eredmény. A társadalmi bevonás beillesztése a felsőfokú tájépítészeti oktatásba

Megállapítottam, hogy a LED, LED2LEAP és OLA programok kapcsán a magyarországi tájépítész képzés kísérleti projekteket indított a társadalmi bevonás elméletének és gyakorlatának integrálása céljából. A szakmagyakorlók fontosnak tartják, hogy az egyetemi képzésben bizonyos készségek (pl. kommunikációs, prezentációs készség, empátia, nyitottság) alkalmazott módon és külön tantárgy (pl. a kommunikáció elmélete és gyakorlata) keretében is helyet kapjanak.

A szakértőkkel és szakmagyakorlókkal készült interjúk alapján felmerült, hogy a társadalmi bevonás oktatásba való integrálása érdekében a graduális egyetemi képzés fejlesztésén túl külön szakképzés megalapítására is szükség lehet (pl. a főépítész vagy urbanista szakképzés mintájára), vagy esetleg magán cégek szervezésében a Kanadai gyakorlat szerint (International Association for Public Participation (IAP2) Canada, 2024))

A társadalmi bevonáson alapuló tervezés, mint specializáció – elsősorban a rendelkezésre álló képzési időkeretek miatt nem tud megvalósulni a graduális oktatás keretében, de posztgraduális képzési formában lenne rá lehetőség.

3. Gyakorlati eredmény. Szabályozás lehetősége

A szakirodalmi áttekintésben kifejtett szabályozási kérdések és a fentiek értelmében kijelenthetjük, hogy hosszú távon az Aarhusi Egyezmény szabadtérfejlesztési szintű megvalósításának és a helyi közösségek közterület-fejlesztésekhez kapcsolódó igényeinek érvényesítése érdekében a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelethez (Magyar Országgyűlés, 2021) hasonlóan, amely a településfejlesztéshez kapcsolódó a partnerséget is szabályozza, országos szintű jogszabályban lenne célszerű a szabadtérfejlesztésekhez kapcsolódó bevonás és a nyílt kommunikáció működésének feltételeit (mikor van rá szükség, milyen eszközöket kell és lehet használni stb.) rögzíteni. De ahhoz, hogy egy országos szintű jogszabály célt érjen, és ne csak kiskapukeresés legyen az eredménye, előzetes szemléletformáló és pénzügyi ösztönzőkkel programokat kell indítani, a bevonáshoz szükséges szakemberek képzését meg kell erősíteni, és kísérleti szinten az alacsonyabb rendű jogszabályokba vagy stratégiai dokumentumokba el kell helyezni a szabadtérfejlesztésekhez kapcsolódó társadalmi bevonás megvalósítására vonatkozó iránymutatásokat. Kezdeti lépésként a Fővárosi Önkormányzat Radó Dezső Tervének mintájára

települési szinten az egyes önkormányzatok saját lehetőségeikhez, méreteikhez, igényeikhez illesztve a Zöldinfrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akciótervükben, illetve rendeleteikben kellene szabályozzák a bevonást.

4. Gyakorlati eredmény. Doktori disszertációk gyűjteménye

Megvizsgáltam a magyarországi doktori disszertációk gyűjteményét, és megállapítottam, hogy párhuzamosan több adatbázis is létezik, de ezek kevésbé rendszerezettek, ezért nehéz keresni bennük és többféle hibát is tartalmaznak (pl. a doktori.hu oldalon nem lehet téma szerint keresni; a Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola disszertációi közül 8 darab a tájépítészeti területről nem található meg a hivatalos listákon, csak a Corvinus egyetem disszertáció-gyűjteményében).

A doktori értekezések általános tartalmi problémája, hogy úgy az internetes felületeken, mint a nyomtatott disszertációkban azok a tézisek is megjelennek, amelyeket a bírálóbizottság nem fogadott el. Mivel azonban a disszertációk nem tartalmazzák az opponenciát, így olyan hibák kerülnek be a tudományos rendszerbe, amelyek kiküszöbölhetők lettek volna (pl. valaki az el nem fogadott tézisekre, mint új kutatási eredményekre hivatkozik).

7 AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK

Folyóiratcikk

Reith, A.; Szilágyi-Nagy, A.; Balogh, P. I.; Keresztes-Sipos, A.: Report of a Remote Participatory Design Process to Renew a Schoolyard During COVID-19. *Journal Of Digital Landscape Architecture* (2367-4253 2511-624X): 1 6 pp. 414-421 (2021) – Q2

Keresztes-Sipos, A.; Reith, A.; Fekete, A.; Balogh, P. I.: The role of municipalities and landscape architects in the public involvement processes related to green infrastructure developments. *Acta Universitatis Sapientiae Agriculture And Environment* (2065-748X 2068-2964): 13 1 pp. 113-124 (2021)

Adorján, A.; Fácányi, Zs.; Sipos, A.: Sustainable Revitalization of brownfield possibilities of interim utilization in the form of urban community gardens. *Acta Universitatis Sapientiae, Agriculture and Environment* 7 pp. 47-57. (2015)

Konferenciakiadvány

Keresztes-Sipos, A.; Fekete, A.; Balogh, P. I.: A case study on the potential of public involvement in green space development, reflecting to Arnstein's ladder of citizen participation

In: Benedek, K.; Domokos, E.; Ványolós, E. (szerk.): *Proceedings of the 6th Conference on Horticulture and Landscape Architecture in Transylvania : Landscape, Garden and Man - Professional Challenges of the Present and of the Near Future* Marosvásárhely, Románia: Universitatea Sapientia (2021), pp. 98-109

Keresztes-Sipos, A.; Szabó, P.: Lost in translation - How do "noises" in the landscape architectural communication of public green space projects affect the implementation of the principles of sustainability?

In: Bevk, T.; Krošelj, M. (szerk.): *Scales of change: Book of abstracts: Commemorating 50 years of Landscape Architecture study programme at Ljubljana, Slovenia: Universty of Ljubljana* (2022) p. 32 p. 64.

Szabó, P.; Keresztes-Sipos, A.: Interactions between participatory design and climate-responsive design of public green spaces: Survey among practitioners

In: Dohnal, J.; Dohnalová, B. (szerk.): *Labyrinth of the World – Landscape Crossroads: Book of Abstracts – Conference Guide ECLAS 2023* Brno, Csehország: Mendel University (2023) pp. 120-121 p. 169.

Fácányi, Zs.; Keresztes-Sipos, A.: The Role of the Local Community at the Process of Urban Development

In: Fácányi, Zs.; Sugár, V.; Hargitai, D. (szerk.): *1st Ybl Conference on the Built Environment – Book of Abstracts*

Budapest, Magyarország: Óbudai Egyetem (2023) p. 164 p. 66.

Fáczányi, Zs.; Keresztes-Sipos, A.: Experiencing the Society Needs at the Development of Urban Green Spaces
In: Fáczányi, Zs.; Sugár, V.; Hargitai, D. (szerk.): 1st Ybl Conference on the Built Environment – Book of Abstracts
Budapest, Magyarország: Óbudai Egyetem (2023) p. 164 p. 40.

Könyv

HORVÁTH, D., KERESZTES-SIPOS, A., LUKÁCSHÁZI, G., AVAR, Z., VIRÁG, D. B., HÁMORI, P. (2018): *TÉR_KÖZ Budapest Navigátor: Kézikönyv a társadalmi bevonáshoz*. Budapest: Budapest Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatal. 39 p.

A témában tartott előadás

KERESZTES-SIPOS, A., FEKETE, A., BALOGH, P. I. (2021): A CASE STUDY ON THE POTENTIAL OF PUBLIC INVOLVEMENT IN GREEN SPACE DEVELOPMENT, REFLECTING TO ARNSTEIN'S LADDER OF CITIZEN PARTICIPATION. In: *6th Conference on Horticulture and Landscape Architecture in Transylvania*

Praxismodellek – okos építészet konferencia, 2015. július 05. – Előadás: TÉR_KÖZ pályázat

Konferencia Bécs Város Önkormányzatának Vízügyi Osztálya fogadására LIFE pályázat témakörében, 2015 – Előadás: TÉR_KÖZ pályázat vízügyi vonatkozásai

KOLLER-POSZTÓTS Á, SIPOS A. (accepted for presentation): Budapest: Where are we and where do we want to be? 1st European Urban Green Infrastructure Conference. Vienna, Austria, November 23 – 24. 2015.

KERESZTES-SIPOS, A.: Temporary Utilization of Unused Areas from a Landscape Architecture Point of View - III. Erdélyi Kertész és Tájépítész Konferencia, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhely, In: *Agronomia | Acta Scientiarum Transylvanica*, 23–24/2, 2015–2016.

8 IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek, könyvfejezetek

- BFVT KFT., ORMOS IMRE ALAPÍTVÁNY, ECRS MAGYARORSZÁG KFT.,
BUDAPEST FŐVÁROS FŐPOLGÁRMESTERI HIVATAL (2021): *Radó
Dezső Terv | Budapest*. 126 p.
- BODA Z. (2008): A civil szervezetek a közösségi döntéshozatalban: participáció és
kormányzás. In: Bódi F. (Ed.), *A Területfejlesztés útjai az Európai Unióban
című konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest: Magyar
Tudományos Akadémia Politikai Tudományok Intézete. 159–168 pp.
- DALÁNYI L. (1998): *Környezetarchitektúra*. Budapest. 332 p.
- DEMETER A. (2012): *SURE - Közösségi tervezési eszköztár*. Európai Regionális
Fejlesztési Alap - URBACT II. program. 48 p.
- DITZENDY K. A. (2016): *Partnerségi egyeztetés, közösségi tervezés*. Kecskemét:
HROD Kft. 92 p.
- HILTON, M., NATIONAL RESEARCH COUNCIL (2010): *Exploring the
Intersection of Science Education and 21st Century Skills: A Workshop
Summary*. Washington, D.C.: National Academies Press. 144 p.
- HORVÁTH, D., KERESZTES-SIPOS, A., LUKÁCSHÁZI, G., AVAR, Z., VIRÁG,
D. B., HÁMORI, P. (2018): *TÉR_KÖZ Budapest Navigátor: Kézikönyv a
társadalmi bevonáshoz*. Budapest: Budapest Főváros Önkormányzata
Főpolgármesteri Hivatal. 39 p.
- JAIN, S. P., POLMAN, W. (2003): *A handbook for trainers on participatory local
development*. Bangkok: Food and Agriculture Organization of the United
Nations Regional Office for Asia and the Pacific. 68 p.
- MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA (2003): *Táj- és kertépítészeti alkotások és
szolgáltatások díjszámítási szabályzata*. Budapest. 44 p.
- MONTRÉAL URBAN ECOLOGY CENTRE, JUILLET, A., RAJOTTE SAURIOL,
G., ROCHETTE, A., BOUGIE, T., COELHO, A., CRAIG, O., GAUDETTE,
I., SÈNE, M., GILBERT, P. (2015): *PARTICIPATORY URBAN - Planning
the city with and for its citizens*. Montréal Urban Ecology Centre (MUEC)
- THOMPSON, I. (2003): *Ecology, Community and Delight: An Inquiry Into Values
in Landscape Architecture*. Routledge. 251 p.
- WILCOX, D. (1994): *The Guide to Effective Participation*. Partnership

Folyóiratcikkek

- ARNSTEIN, S. R. (1969): A Ladder Of Citizen Participation. In: *Journal of the
American Institute of Planners*, 35(4) 216–224 pp.
- CONNOR, D. M. (1988): A new ladder of citizen participation. In: *National Civic
Review*, 77(3) 249–257 pp.
- FERREIRA, V., BARREIRA, A. P., LOURES, L., ANTUNES, D.,
PANAGOPOULOS, T. (2020): Stakeholders' Engagement on Nature-Based
Solutions: A Systematic Literature Review. In: *Sustainability*, 12(2) 640 pp.
- GLASS, J. J. (1979): Citizen Participation in Planning: The Relationship Between
Objectives and Techniques. In: *Journal of the American Planning
Association*

- KELEG, M. M., BUTINA WATSON, G., SALHEEN, M. A. (2022): A critical review for Cairo's green open spaces dynamics as a prospect to act as placemaking anchors. In: *URBAN DESIGN International*, 27(3) 232–248 pp.
- MAY, J. (2006): Ladders, Stars and Triangles: Old and New Theory for the Practice of Public Participation. In: *International Journal of Market Research*, 48(3) 305–319 pp.
- MILES, I., SULLIVAN, W., KUO, M. (1998): Ecological restoration volunteers: The benefits of participation. In: *Urban Ecosystems*, 2 27–41 pp.
- SANOFF, H. (2006): Multiple Views of Participatory Design. In: *Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture*, 2 pp.
- YANG, S., EYLER, A., BROWNSON, R., SAMUELS, L., KYUNG, G., REIS, R. (2020): Developing livable cities: do we have what it takes? In: *Cities & Health*, 4(3) 321–335 pp.

Doktori értekezések

- DÖMÖTÖR T. (2008): *Közösségi részvétel a területi tervezésben (PhD)*. Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészet és Döntéstámogató Rendszerek Doktori Iskola. 160 p.
- ZELÉNÁK, F. (2018): *Tájépítészet és környezetpszichológia : A szabadtéri minőség és a helykötődés összefüggései budapesti lakótelepeken (PhD)*. Szent István Egyetem. 159 p.

Elektronikus publikációk

- EUROPEAN COMMISSION (2014): Inforegio - Guidance on European Structural and Investment Funds 2014-2020 - European Commission. In: https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/legislation-and-guidance/guidance_en. Lekérdezés időpontja: 2023. 12. 11.
- INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR PUBLIC PARTICIPATION (IAP2) CANADA (2024): About IAP2 Canada. In: <https://iap2canada.ca/about>. Lekérdezés időpontja: 2024. 1. 19.

Interjúk

- BAZLER, A. (2023, November 2): Önkormányzati társadalmi bevonási folyamatok. In: [Szerző által készített, részben strukturált nemzetközi szakértői interjú]
- IVERSEN, L. (2023, November 21): Önkormányzati társadalmi bevonási folyamatok. In: [Szerző által készített, részben strukturált nemzetközi szakértői interjú]